

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԿԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է Լ է Փ օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունուում է ամեն լիզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ.
Տ է Լ է Փ օ Ն № 253.

Բ Ա Յ Վ Ա Ն Ե Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն
ՆԵՐԿԱՅ 1900 ԹԻԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(28-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԾԻՐԻ

«ՄՇԱԿԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ ԵՒ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԱՄԲ

ԲԱՔԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մ շ ա կ ի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տասն եւ մէկ եւ տասն
ամսականը՝ 9 ռ., ինն եւ ութ ամսականը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ
ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ. եւ մի
ամսականը՝ 1 ռուբլի:

ԱՐՏԱՄԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱՔԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ա մ ե ի կ ա յ ի բաժանորդները պէտք է
վճարեն տարեկան 6 ռուբլի. Եւ Բ օ ղ ա յ ի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պ ա Ր ա կ ա ս ա յ ի
բաժանորդները 10 ռուբլի:

«ՄՇԱԿԻ» գրվել կարելի է ԽՐԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բաղադրայա եւ Բարձրակայա փողոցների
անկիւնը):

Կայքերի մասին ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻ» գրվելու համար, եւ առհասարակ նամակ-
ներ եւ ծրարներ ուղարկելու, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցեով. ТИФЛИСЪ, Редакция
«МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ ТИФЛИС, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւնների ընդունում են բոլոր լիզուներով:

Ա Պ Ա Ռ Ի Կ Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Զ Է Ը Ն Դ Ո Ւ Ն Վ Ո Ւ Մ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազնականութեան ժողովի առիթով.—ՆԵՐ-
ՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Երկրաչարքից զետե-
րաների օգտին. Նամակ Շուշուց. Նամակ Ուրմ-
բաղրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Անդո—Տրանսպակայան պատերազ-
մը. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՆԵՐ.—ՅԱՅ-
ՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նա-
մակներ Պարիզից.

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՌԻԹՈՎ

Մենք յայտնել էինք, Մշակի մէջ, որ
Անդրկովկասի համար մշակվել է հարկային
նոր սխտան, որով վերացվում է ծխա-
հարկի եւ նոր փոխարէն մտցվում է
հողային հարկ. Նոր հարկային սխտան-
ը նպատակ ունի հարկը բաժանել հողի
քանակութեան եւ հողի յատկութեան հա-
մաձայն: Ով ունի աւելի մեծ տարածու-
թիւն եւ աւելի լաւ որակութեան հող,
նա էլ կը տայ աւելի մեծ հարկ: Դա խելացի
եւ արդար սխտան է, որ մուտք է գործել
արդէն Ռուսաստանի ներքին նահանգնե-
րում: Սակայն այդ արդար սխտանը խե-
լացի կերպով իրագործելու համար ան-

հրաժեշտ է, որ հողերը փոքր ի շատէ
ձիւղ կերպով չափված լինեն եւ նրանց ո-
րակութիւնը որոշված:

Թիֆլիսի նահանգի ազնականութեանը
թող է արված ժողով կազմել քննելու
հարձարային Անուան ներկայացնելը ամե-
նահայատակօրէն խնդրելի ծրագիրը ար-
տօնութիւն ստանալու, նախ քան նոր հար-
կային սխտան մտցնելը, մշակել իր հողերի
քանակութեան, որակութեան եւ միջին ար-
գիւնաբերութեան մասին զեկուցագիր: Ար-
գիւնաբերութեան մասին զեկուցագիրը Ար-
այսօր, փետրվարի 4-ին, պէտք է տեղի ու-
նենայ երկրորդը:

Եթէ կան երկիրներ, ուր հողային սե-
փականութեան եւ արգիւնաբերութեան
վերաբերեալ խնդիրները զանազան են իւր-
աձիւն եւ չուսումնասիրված դրութեան
մէջ, դրանց թուումն է անկասկած եւ Ան-
դրկովկասը: Զը նայելով, որ հողի չափերը
եւ սեփականութիւնների միմեանցից զա-
տեղ սկզբած է ներկայ դարի սկզբից, սա-
կայն մինչեւ այժմ նա չէ վերջացել: Նոյն-
պէս չէ կատարվել հողի յատկութեան հա-
մեմատական ուսումնասիրութիւնը: Իսկ
այդ երկու թերութիւնների պատճառով

«բանաստեղծութիւններ», եւ մօտ հազար հատոր
զանազան հեղինակների «վէպեր»: Բայց դա
գեո ոչինչ, դա գուցէ պարզապէս անտեղ չէ, ինչ-
պէս մի ֆրանսիացի գրող անուանեց այս հա-
տարակական երեւոյթը: Բացի այն վէպերից,
որ ամեն տարի առանձին գրքերով են հրա-
տարակվում—ամեն օր Պարիզի հարկաւոր
պարբերական օրգաններում տպվում են վէպեր,
նովելներ, փոքրիկ պատմութիւններ իբրեւ
լրագրի բանասիրականներ. ամենօրեայ թեր-
թիւրից մի քանիսը միանգամայն երկու-երեք,
չափ անգամ եւ չորս զանազան վէպ-ֆելիե-
տօն են հրատարակում, որը եւ շարունակվում
է 2—3 ամիս. դրանից յետոյ նորից նոյն քա-
նակութեամբ նոր վէպեր են լույս տեսնում այդ
թերթերում: Եւ պէտք է իմանալ, թէ ինչպէս
են գրվում լրագրի բանասիրական հրատարակվում
վէպերը: Մի հարցն է մի որ եւ է իւրեւր
կամ մի որ եւ է ուղղութեան մասին, որից
գրված լինէր բանասիր. մի որոնք այդ վէ-
պերում գեղարուեստի մի որ եւ է նշույն: Նրանք
գրում են ամենօրեայ լրագրի համար, հէնց
նոյն նպատակով, հէնց նոյն բանը աչքի առաջ
ունենալով, ինչ նպատակով եւ արհեստաւոր
բանում է եւ միւս օրը իր բանածը կամ ար-
տագրածը հանում է չուկայ եւ ծախում: Աւե-
լի հազուադէպ չեն այն վէպերը, երբ մի որ
եւ է «բանասիր», սկսելով միանգամայն 2—3
վէպ, դեռ չը վերջացրած յանձնում է մի ու-

ղիւղութեամբ է ձիւղ գաղափար կաղմել հողե-
րի ծաւալի եւ արգիւնաբերութեան մասին:
Շատ ցանկալի է, որ Թիֆլիսի ազնուա-
կանութիւնը կարողանար օգնել բարձր իշ-
խանութեան նպատակներին եւ մշակել
հողերի հարկային ընդունակութեան աս-
տիճանը: Սակայն կարեւոր է, որ զեկուցա-
գիրը կարճ միջոցում պատրաստվէր, որ-
պէս զի հարկային նոր ծրագրի իրագործ-
վելը չուշանար երկար ժամանակով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Լեւ Տօրոյոյ-որդին շարունակում է «С.-
Петербург. Вѣд.» լրագրի մէջ իր նամակները
Շվեդիայից, որոնց մէջ չօգտւում է սկանդի-
նավեան կեանքի զանազան կողմերը: Անցեալ
տարի մենք առիթ ունեցանք խօսելու այդ նա-
մակներից մէկի մասին, որի նիւթն էր շվեդա-
կան ընտանիքը եւ մասնաւորապէս շվեդու-
հին: Այժմ Տօրոյոյ խօսքը շվեդական գրակա-
նութեան մասին է եւ, ինչպէս անկողմնակալ
դիտող, նա ցոյց է տալիս այդ գրականութեան
թէ գրական եւ թէ բացասական յատկութիւն-
ները: Շվեդական գրականութեան ամենագրա-
կան, ամենանշանաւոր կողմն է—լրջութիւն
եւ համեստութիւն. հետեւաբար դա կա-
րող է մի գեղեցիկ մանկավարժի դեր կատա-
րել հայերի մեծամասնութեան վերաբերման
մեջ թուում է, որ մեր մէջ իսկական բարեբա-
րութիւն կանէր նա, ով իր հաշուով Շվեդիա
ուղարկէր—գաղութարարական համար—մի քանի
դեւիստ մեր «հանձարները», «տաղանդները»,
«կլանիւնները», «անգուղականները», «անմա-
հերից», մի խօսքով անամօթ ըկկանների եւ
աւելի անամօթ ինքնագովութեան ստեղծած
պտուղներից: Երբ մի օտար հետազոտող մի
կուլտուրական, կենսունակ ժողովուրդի ամենա-
մեծ արժանաւորութիւնը նրա համեստութեան
մէջ է տեսնում,—հասկանալի պետի լինի թէ
այդ բանը—համեստութիւնը, որ այնքան արհա-
մարկված է մեր մէջ եւ լրբաբար ոտնակոխ է
անվում ամեն մի քայլադիմում, չը պէտք է
համարել մի վերաւորական բան, մի անուա-
նարկող, ծիծաղելի յատկութիւն: Ընդհակա-
ռակն, դա այն չափն է, որի սահմաններում
մի աշխատող, սովորող եւ ինքն իրան կատա-
րելագործութիւն չը համարող ժողովուրդ կա-
րող է զարգանալ, անդադար առաջ գնալ ճու-
ցամուրթիւնը արատ է, երբ նրանով վարակ-
վում է նոյն իսկ տաղանդաւոր, ընդունակ ան-

հատը կամ ազգը, ստացվում է վերին աստի-
ճանի անախորժ տղաւորութիւն, ապա որքան
զգուշել պետի լինի տաղաւորութիւնը, երբ ցու-
ցամուրթիւնը երեւան է գալիս դատարկ տե-
ղից, երբ սուղած հնդկահաւերի նման հրադա-
րակ են գալիս ոչնչութիւնները, զարդարելով
իրանց դէպից-դէպից հաւաքած փետուրներով,
չըջապատելով իրանց ընդպախան կրակներով,
փչոցող ու քափով: Որ դատարկ ցուցամուր-
թիւնը առհասարակ տուրի է—այդ Տօրոյոյ-
որդին ցոյց է տալիս, համեմատելով Շվեդիայի
հետ նօրվեդիական ժողովուրդը: Յայտնի է,
որ նօրվեդիական ազգը սուղ է աշխարհին ե-
րեք մեծանուն հեղինակներ—Բիւրնսոն, Իրսէն,
Իօնսոն Լիւ Բայց լինէլ է դուրս գալիս:

Նօրվեդիական գրականութիւնը, թէեւ յա-
ճախ զբաղվում է կեանքի լուրջ խնդիրնե-
րով, բայց ամենից առաջ այնքան էլ համեստ
չէ, չափ ճանաչող չէ, հանգիստ չէ: Նօրվե-
դիացիները շատ ցուցամուրթական, աղաղակող
բաներ ունեն եւ նրանց մէջ քիչ է երկար
փորձով ձեռք բերածը, լաւ մտածվածը, մինչ-
դեռ շվեդացիները այդ ունեն: Նօրվեդիական
երկու ամենապայտին գրողները հասան եւրօ-
պական հռչակի իրանց գրութեանը եւ ի-
րանց քննած ժամանակակից թեմաների այդ
ցուցական, մօղային կողմով: Իօնսոն Լի եւ
մի քանի ուրիշ նօրվեդիական գրողներ, ո-
րոնք իրանց տաղանդի ոյժով յետ չեն մնում
այդ երկուսից, աւելի համեստ են, ուստի
եւ աւելի քիչ յայտնի են: Նօրվեդիական
համեստութեան բացակայութիւնը ամենից
լաւ արտայայտվեց այն բանի մէջ, որ Քրիս-
տիանիայում այժմ էլ կենդանի գրողներ
Բիւրնսոնի եւ Իրսէնի արձանները կանգնե-
ցրին: Որտեղ է տեսնված, որ ազգերը ի-
րանց հասարակական գործիչները կենդանու-
թեան ժամանակ արձան կանգնեցնեն նրանց
համար: Նօրվեդիացիների այս միամիտ փոթ-
կոտութեան մէջ, որով շատուրդ են իրանց
գործիչներին հերոս եւ մեծ մարդիկ դարձ-
նել, իմ կարծիքով, կօծեցական շատ բան
կայ: Դժբախտ արձանները, որոնք զբաղ-
վում են Քրիստիանիայում, այժմ սկանդինավա-
կան հասարակութեան եւ լրագրիների մէջ
հանաքների առարկայ են դարձել: Ասում են,
որ Իրսէն խնդրել է վերջին իր արձան...
եւ մի մարդ խորհուրդ է տուել զինը նրա
տեղ մի առիթի արձան: Իսկ Բիւրնսոն ան-
բաւական է այն դիրքից, որ ներկայացնում
է իր արձանը: Ի հարկէ, կուլտուրական, ա-
ւելի համեստ եւ բարեկիրթ Շվեդիայում
այսպիսի կօծեցական երեք տեղի չեն ու-
նենայ:

Լրջութիւնը, համեստութիւնը, ազնու-
թիւնը շվեդական բնաւորութիւնն են կազմում
եւ աչքի են ընկնում թէ ժողովուրդի, թէ կեան-
քի մէջ. գրականութիւնը, ինչպէս այդ ազգա-
յին բնաւորութեան հայելի, աւելի խիստ կեր-

թեցողներին Պարիզի բուլվարական վէպերով:
Թէ պարբերական մամուլի մէջ եւ թէ առան-
ձին հատորներով լույս տեսնող երկերի քանա-
կութիւնը անկասկած շատ ցաւալի հետեւանք-
ներ են ունեւում: Ֆրանսիական քննադատները,
որոնց թիւը հազիւ տասից անցնում է, անկա-
րող են լինում այդ անթիւ վէպերի ու բա-
նաստեղծութիւնների հետ ծանօթանալ: Ուղ-
ղակի ֆիդելիտայէ անհարկ կը լինէր, ինչ
մի որ եւ է ֆրանսիացի քննադատ կամենա-
կարգաւ իսկ յետոյ եւ քննադատութեան են-
թարկել նոր հրատարակված գրքերի գոնէ հա-
րիւրերորդ մասը: Եւ դրա հետեւանքը շատ
անգամ լինում է այն, որ հարիւրաւոր անշուրտ
հեղինակների շարքում—երկու-երեք տաղան-
դաւոր գրողներն էլ կորչում են, կորչում են,
ի հարկէ, այն մտքով, որ նրանց զբաղմունքը
բոլորովին չեն կարողացվում եւ կամ եթէ պա-
տանամբ կարողացվում են էլ, յամենայն դէպս
գրական պատմութեան տեսակետից մնում են
առանց մի որ եւ է հետեւանքի. մանաւանդ
երբ պատահում են այդ տաղանդների շար-
քում դեռ բոլորովին երկատարող գրողներ,
որոնք հասարակութեան առաջին անտարբե-
րութիւնից իսկոյն վնասվում են, իսկոյն դէպի
իրանց ունեցած հաւատը կորցնում են, քննա-
դատների սառնասրտութիւնը, չը նկատելը
նրանց համար ունենում է մի ինչ որ մահա-
ցու հարուածի նշանակութիւն:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐԻԶԻՅԻՅ

Վ

Զը գիտեմ ինչպէս, Պարիզի գրական շրջան-
ներում փետրվարը ճոր հրատարակված գրքե-
րի ամիսն են անուանում: Դրանով, ի հարկէ,
չեն ուղղում ասել, որ մնացած տասնութէլ ա-
միսներին Պարիզում դուրս չեն գալիս նոր
գրքեր. բայց երկու թիւը գրքերի հեղեղը՝ զը-
խաւորապէս փետրվար ամիսն է պատահում:
Պարիզում ամբողջ տարվա ընթացքում գրքե-
րի այնպիսի քանակութիւն է լույս տեսնում,
որ մարդ չուարած հարցնում է ինքն իրան «ով
է կարողում եւ երբ են կարգում այդ գրքերը»:
Պէտք է խոստովանել, որ նոր հրատարակ-
ված գրքերի ստուար մեծամասնութիւնը գե-
ղարուեստական գրականութեան է պատկա-
նում: Այնպէս որ, չը հաշուելով գիտական,
պատմական, կրօնական, փիլիսոփայական եւ
սօցիալական ու քաղաքական բովանդակութիւն
կրող հարիւրաւոր գրքերը,—միայն «վէպեր» ու
«բանաստեղծութիւնը» ահապէն քանակութիւն
են կազմում:

Միջին թուով Պարիզում տարեկան տպվում
են մօտ երկու հարիւր մեծ եւ փոքր հատոր

R. F.

գրամայից դուրս երգեց: Դանիելը լի էր կէ-
սից աւելի միայն, եւ ժողովրդի երկու երրոր-
դական մասը հայեր էին:

ԱՍԳՕԴԱՂԻՑ մեզ գրում են յունիարի 3-ից
հետեւեալը. «Երէկ, ամսիս 30-ին, կիրակի օր,
սուրբ Աստուածածնի եկեղեցում ծխատե-
րորնայ Բագրատ քան. Սուքիասանցի հրա-
ւերով կայացաւ ծխականների ժողով, խորհը-
ղակեց իրենց կարիքները մասին: Ժողովը որո-
շեց ընտրել, բացի տեղ-հօրից եւ երէցիկոյն
Ստեփաննոս Մատինեանցի՝ չորս հոգեւց բաղ-
կացած մի յանձնաժողով, որոնք նախահաշիւ
պէտք է կազմեն եւ միւս ժողովին ներկայա-
ցնեն. ձայների առաւելութեամբ ընտրվեցին պ.
պ. Ենոք Դանիւրեանց, Կոստանդին Աֆրի-
կեանց, Միսա Եսայանց եւ Աւետիս Մա-
տինեանց, իսկ փոխ-անդամ Յակոբ Լէկրեանց»:

ԱՍՏԱՐԱՆԻՍ ԳԻՂԻՍ (Գորտ զաւառ) մեզ
գրում են. «Փակելով անցեալ 1899-ի եկեղե-
ցական չափաբերական մատենաները, մենք գա-
լիս ենք շատ տխուր եզրակացութեան մեր ժո-
ղովրդի առօրեակցական վերաբերմամբ: Յի-
շուկ տարին միայն Ախալքալաք գիւղի հայ հա-
սարակութեանը տուել է 67 հոգի զոհ մահու-
նեցից եւ 26 հոգի էլ մեծերից, ընդամենը 93
հոգի: Մեծերի մէջ աւելի տարածված է եղել
թոքախտը: Եթէ 300 հայ տանից բաղկացած,
բժիշկ ունեցող եւ մի քիչ էլ հասակցող ժողո-
վորդը այսքան զոհեր է տուել, ինչ կը լինի
մնացած գիւղերի գրութեանը»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼՈՏՐԱՆՍՎԱՍԻՆԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Վարդապետ արդէն գնեցաւ Ռոբերտս եւ
կիսաներ Անգլիայից ուղարկված բազմաթիւ
օգնական գործերի հետ միասին գտնվում են
Աֆրիկայում, բայց անգլիկանների պատերազ-
մական գործերը նոյնքան անաշուղտ չեն,
որքան են առաջ: Հեռագրերից մեր ընթեր-
ցողներին յայտնի է արդէն, որ գնեցաւ Բու-
լբուրի արաւիկն պարտութիւնից յետոյ Տուգի-
լայի ամբերում, երբ նա բազմաթիւ մարդկային
զոհերի հետ միասին կորցրեց նաեւ 11 թնդա-
նօթ, նորից երկու փոքր արաւ. ձեռքերը բռնե-
րի գործերը եւ անցնելու գէպի Լէդ-Սմիթ
նրա մէջ պաշարված գործն ազատելու համար:
Սակայն այս փորձերից առաջինը վերջացաւ
Սպիտակօղի չարաշար պարտութեամբ, իսկ
երկրորդը թէնւ նոյնքան կորստաբեր չէր, որ-
քան առաջին փորձը, այնու ամենայնիւ նա
եւս կատարելապէս անաշուղտ եղբ ունեցաւ. եւ գե-
ներալ Բուլբուրի ստիպմամբ էր ապարդիւն եւ
փոխադարձ ճանապարհորդութիւններ կատա-
րել կախարդական Տուգիլա գետի մի ամից
գիւղի միւսը:

Նոյնքան անաշուղտ են եւ գնեցաւ Մէտոնէի
գործերը պատերազմի արեւմտեան բեմում, ուր
թէնւ գնեցաւ Մակգոնալդ գրաւեց Կոօդու-
բերդ եւ ցանկութեան ունէր անցնել բռնիների
աջ թևի յետեւը, սակայն անգլիկանների ու-
րախութեան անփառանակ էր: Մակգոնալդն
եւս, Բուլբուրի նման, ստիպված էր յետ նա-
հանել գէպի իր նախկին գիւղերը:

Այսպէս ուրեմն Տրանսպարի եւրօպական ներ-
կայացուցիչ Դ-ը Լէյզարի գուշակութեան հա-
մաձայն անգլիկանների բոլոր ջանքերը ապար-
դիւն են դուրս գալիս ընկճելու մի բուռն ժո-
ղովրդի, որ այս րօպէին պատերազմի դաշ-
տում կանգնած է իրանից երկու անգամ աւելի
բազմաթիւ թշնամու առաջ:

Բայց ինչ բանի մէջ է բռնիների յօժք: Այդ-
պէս են կարողանում նրանք ոչ միայն դի-
մանալ «Դուռ-դուռ» գնդակների կարկառի եւ
լիզդիտի ուռնիների տարափին, այլ նոյն իսկ ա-
մեն մի քայլափոխում հաշտում են ամօթաբե-
հար են անում այդ անուղի գէնքերով զինա-
ւորված թշնամուն: Ոմանք զարմանում են այս
հանդամանքի վրա եւ ոչ մի կերպ չեն կարո-
ղանում բացատրել անգլիկանների անաշուղտ-
ութեան եւ բռնիների յաղթութիւնների պատճա-
ռը: Բայց եւ այնպէս մարդկային պատմութիւ-
նը առաջին անգամ չէ արձանագործել իր էջե-
րում այսպիսի, բայց երեւոյթին, անբացատրելի
ինչոյթիւնը: Շփոթեցաւ զարաւոր հերոսա-
կան պատերազմները հայրենիքի ազատութեան
եւ անկախութեան պայքարանկար համար աւե-
լի բազմաթիւ, աւելի լաւ գնահատված եւ հա-
մաձայնաբար կուտարական աւելի բարձր աս-
տիճանի վրա կանգնած թշնամիների դէմ, այ-
սօր կրկնվում են Հարաւային Աֆրիկայում
խոստանալով իրանց հետ բերել նոյն տեսակ

հետեւանքներ, որպիսի հետեւանքի հասան չը-
վեցարացիները: Իր ազատութեանը եւ հայրե-
նիքի անկախութեանը գիտակցաբար վերաբե-
րող արդէն ոչ մի ոյժ ճնշել չէ կարող, ահա
այս է ասում պատմութիւնը: Այսպիսի ժողո-
վրդին կարելի է եւ հաղթել, եւ ճնշել, բայց
միայն ժամանակաւորապէս. վերջնական յաղ-
թանակը լինելու է ոչ ոյժի, այլ գաղափարի
կողմը:

Եւ յիշաւ, ինչ չէ կարող անել մի ժողո-
վորդ, որքան էլ նա փոքրաթիւ լինի իր ա-
ռաջ կանգնած թշնամու համեմատութեամբ, ե-
թէ ոչ միայն նրա տղամարդն է վառված հայ-
րենիքի համար մեռնելու ցանկութեամբ, այլ
նոյն ցանկութեամբ տղորդված են նրա մէջ
կանայք եւ երեխաները:

Անգլիական լրագրիչները մէջ մկզում որպէս
լուր, իսկ այժմ արդէն իրեն վերջնականապէս
հաստատված փաստ հաղորդում են, թէ բռն-
դիւնորներին ուղեկցում են նրանց կանայք ու
երեխաները, որոնք կատարում են թէպէտ եւ
ոչ դժուար, բայց վերին աստիճանի վտանգա-
ւոր պարտաւորութիւններ. կուի ժամանակ
նրանք փամփուշտներ են բաժանում իրանց ա-
մուսիններին, հայրերին եւ եղբայրներին: Անգ-
լիական զինուորներին եւ օֆիցերներին շատ
անգամ պատահում է նկատել, որ կուղ բռն-
դիւնի շրջանում ծոռնում են բոլորովին փոք-
րահասակ երեխաներ, որոնք հազիւ հազ
բերում են մի-երկու կապոց փամփուշտ
կանայք կարողանում են աւելի մեծ քանա-
կութեամբ ռազմամթերքներ բերել, եւ ի հարկէ
թէ նրանք եւ թէ երեխաները շատ անգամ
զոհ են լինում թշնամու գնդակներին, բայց եւ
այնպէս կենդանի մնացողները նոյն ետանդով
եւ նոյն ուղեւորութեամբ շարունակում են ի-
րանց գործը...

Այս, դժուար Լէյզա լաւ է ճանաչում իր ժո-
ղովրդին եւ նրա գուշակութիւնները պատե-
րազմի վերջնական ելքի մասին չէ կարելի ազ-
գային դատարկ անապարտելի համարել:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Պարսկիստ Բեզմեթի ընտրութիւնը, ու-
րով նա դարձաւ իրանական միացեալ կու-
սակցութեան պարագլուխ, համարվում է ա-
զատամիտ կուսակցութեան եւ իրանագիտի
բաժանման նշան: «Speaker» մեծ նշանակու-
թիւն է տալիս իրանական կուսակցութիւն-
ների միացմանը: Իրանական կուսակցու-
թիւնը, ասում է «Speaker», նորից հանդէս է
գալիս համայնքների ժողովի մէջ այնպիսի
պայմաններում, որոնք անցեալում կազմում
էին նրա ոյժը, այսինքն բաժանվելով անգլիա-
կան կուսակցութիւններից: Այդ փաստի նշա-
նակութիւնն այն է, որ մենք նորից պէտք
է դէմ առ դէմ կանգնենք այն անուղծին ինչորի
առաջ, որից 80-ական թուականներին տանջ-
վում էր Անգլիան: Իրիտանական կայսրու-
թեան մէջ Իրանիդան առանձնացած ազգու-
թիւն կազմեց: Կարելի է արդեօք նոյն բանն
ասել կանադայի ֆրանսիացիների եւ Կապլան-
դիայի հոլանդացիների մասին—դա մի հարց
է, որին զանազան լրագրիչներ զանազան տե-
սակ են պատասխանում, սակայն իրանագի-
տի վերաբերմամբ դա անկասկած ճշմարիտ
է: Գործերի այսպիսի դրուծեան ժամանակ
հարաւոր է երկու ելք միայն,—կամ պէտք
է իրանիդան հեղեղել զինուորներով եւ մոցնել
նրա մէջ բռնապետական վարչութիւն, կամ
պէտք է ինքնավարութիւն տալ նրան. ուրիշ
ոչ մի ճանապարհ չը կայ: Յարաբերութիւն-
ները օր ըստ օրէ լարվում են եւ երրորդ ճա-
նապարհը աւելի եւ աւելի անհնարին է դառ-
նում: Կարճ միջոցից յետոյ ամեն մի ազատա-
միտ նախ եւ առաջ պիտի այս հարցը տայ ի-
րան,—կողմնակից եմ եւ արդեօք հօմբուլի,
թէ բացառիկ օրէնքների: Եւ եթէ նա չի
վճար այս հարցը, ազատամիտ կուսակցութեան
հեղինակութիւնը աւելի եւս վայր կընկնի:

—«Daily Graphic» լրագրի հաշուով յունիարի
16-ին Հարաւային Աֆրիկայի պատերազմական
բոլոր զաւորներում անգլիական հետեւակ զորքե-
րի թիւը 100,400 էր, հեծեալներին 28,990 եւ
թնդանօթներին 535: Պատերազմող բռնիների
թիւը այժմ 80,000 է հաշուում:

—Անգլիան այլապէս է զինուորներ հաւա-
քել այնտեղ, որտեղ միայն կարելի է: Գերմա-
նական լրագրիչները հաւատացնում են, թէ
անգլիական զործակալները այդ նպատակով
գործում են ամեն տեղ, բայց ամենից շատ
զինուորներ հաւաքվում են թիւրքիստան աղ-
բող յոյներից: Հաւաքելու եղանակը շատ հա-
մարակ է՝ նորակոչ զինուորներ վկայականներ
են ստանում, թէ նրանք ընդունված են ծա-
ռայելու որ եւ անգլիական չորհրդաւի վրա:
որպէս նաւատարներ Եւրոպիայ այս կործանա-
կութեան նրանք ոչ մի դժուարութեան չեն
հանդիպում եւ անարգել գնում են Ալեքսանդ-
րի: Գործակալներն ամեն մի այսպիսի կա-
մարդ զինուորի համար 5 ֆունտ ստերլինգ են
ստանում:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՈՒԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 փետրվարի

ԼՕՆԴՕՆ: Լրագրիչների հաղորդած տեղեկու-
թիւններն այն մասին, թէ ժուրէրն առաջ է
գնում Վրէյտօնի եւ Ուէստօնի դէմ, Դուրբա-
նում սարսափ առաջացրին:

ՊԻՏԵՐՄԱՐԻՑԲՈՒԳԻ, Բուլբուրի ամենայն ա-
րագութեամբ յետ է գնում դէպի Էստօրտ:
Լէդ-Սմիթում ուսելու պաշարեղէնները վեր-
ջանալու վրա են: Զօրքերն անկարգութեան են
հասած. պաշարվածների ընդգրկման յոյսը
կորսված է:

ԼՕՆԴՕՆ: Պաշտօնապէս հաղորդվում է, թէ
սով Բօմբէյում, Բալպուրտում եւ Միջին
Հնդկաստանի նահանգներում հետգնեալ տա-
րածվում է, Հունիք Միջին Հնդկաստանի մի
քանի մասերում, Մադրասում եւ Դեկանում
շատ չնչին է: Օժանդակութիւն ստացողների
ընդհանուր թիւը 3,784,000 է:

Ինչպէս հաղորդում են լրագրիչները, Եսպո-
նիան թող սուեց բրիտանական կառավարու-
թեանը գնել չորս հատ 6,7 դիւլմանոց արա-
գածից թնդանօթ, որ Եսպոնիան պատուիրել
էր «Արմատրոն» ընկերութեանը: Մի քանի
եւրօպական պետութիւններ եւս նոյն տեսակ
վարվեցին: Անգլիական կառավարութիւնը հը-
նարաւորութիւն ունեցաւ գնելու հարիւր թն-
դանօթ:

ՊԵԿԻՆ: Յունիք-Լի-Եսպոնիայի հաղորդեց դե-
պանութիւններին, թէ կայսրը կընդունէ օտար
դեսպաններին նոր-տարկայ ընդունելութիւննե-
րի ժամանակ, փետրվարի 7-ին: Այդ տեղեկու-
թիւնը համարվում է նշան այն հանգամանքի,
որ քիչ ժամանակ առաջ տեղի ունեցած անց-
քներից յետոյ ցանկութիւն կայ հանգստացնել
հասարակական կարծիքը:

ՊԱՐԻՉ: Սենատը փետրվարի 7-ին հրաւի-
րված է բարձրագոյն ատենա կազմու Մարսէլ
Գաբրիէ Գործը քննելու համար:

ՋԻԲՈՒՏԻ: Այստեղ եկաւ Եւրօպա անցնելու
համար Հարէշտանի առաջին միջնորդ Իլլը:
Այս հանգամանքն ազապոյց է, որ բաղրու-
թիւնների Հարէշտանի կողմից սպասելի չեն:

ՊԱՐԻՉ: Ֆիրման Ֆոր հարց է առաջարկում
պարսկա-Իրանի հաւանական միջամտու-
թեան մասին հարաւ-աֆրիկական գործերում:
Ինչպիսիք պատասխանում են, թէ չի թոյլ տալ
հարցնելու իրան օտար կառավարութեան մը-
տադրութիւնների մասին, որոնց հաւանակա-
նութիւնը սխալ չէ հաստատվում:

ԼՕՆԴՕՆ: Լօրդերի ժողով: Բէրմանը հարց-
նում է, նշանակված է արդեօք Կարրիգտօնը
գործադրել Հարաւային Աֆրիկայում եւ Մօդ-
դեր-Բիլբի բանակը դեռ եւս Մետոնէի հրա-
մանատարութեան տակ է գտնվում: Զինուորա-
կան միջնորդը պատասխանում է, թէ Կար-
րիգտօնը նշանակված է, իսկ երկրորդ հարցին
նա կարող է պատասխանել միայն այն, որ
Մօդդեր-Բիլբի գործերը այժմ մարշալ Ռոբեր-
տի հրամանատարութեան ներքոյ են: Միջնոր-
դը շարունակում է, թէ այն կէտերը, որոնց
մասին ժողովը կը կամեար տեղեկութիւններ
ունենայ, հետեւեալներն են—առաջին՝ միջնու-
որ աստիճան երկիրը գրկված է պաշտպանու-
թեան համար անհրաժեշտ միջոցներից թշնա-
մու արշաւանքի դէմ դէպի Անգլիա. երկրորդ՝
կառավարութիւնն ինչ միջոցների է դիմում
բրիտանական կողմից սպանվելութեան վե-
րաբերմամբ այն ժամանակամիջոցում, երբ
գործերը գտնվում են Հարաւային Աֆրիկա-
թեան երրորդ ինչ պատերազմական ոյժեր
կան զինուորական միջնորդութեան ձեռքի
տակ պատերազմը շարունակելու համար: Այս
հարցերին միջնորդը կարող է պատասխանել, թէ
ներկայ րօպէում երկրում գտնվում են 98,000
մարդուց բաղկացած կանանուր զօրք 12,000
պահեստի զինուորներով, յետոյ 7000 կամաւոր-
ներ, ընդամենը 409,000 մարդ: Մայր-երկրի
պաշտպանութեան համար պէտք է պատրաս-
տել այնպիսի զօրքեր, որոնք կազմված լինէին
ոչ միայն բերդապահ խմբերից, այլ եւ կարո-
ղանային ազատ ոչ տեղից միւս տեղ գնալ:
Երկրի այժման դրուծեան մէջ, շարունա-
կում է զինուորական միջնորդը, թափված է
մի տեսակ հեղեղութիւն. մենք, աշխարհի ամե-
նապէս պետութիւնը, պատերազմում ենք եր-
կու փոքրիկ պետութիւնների դէմ, որոնք
շունեն ոչ ծովային զօրքեր եւ ոչ մի
նաւակ անգամ եւ հէնց այդ պատճառով ան-
խոցելի են մեր զօրեղ նաւատորմի համար:
Մենք գտնվում ենք այն ուժեղ մարդու դրու-

թեան մէջ, որի աջ ձեռքը կապած է մէջքին
եւ նա ստիպված է կուռլ այդ դրուծեամբ:
Բայց նրա աջ ձեռքը թուլացած չէ. նա այժմ
աւելի ուժեղ է, քան երբ եւ իցէ եղել է մեր
ամբողջ պատմութեան ընթացքում: Հանգա-
մանքների այս արտասովոր համախմբումը զին-
ւորական միջնորդութեանը ստիպեց լարելու
իր բոլոր ոյժերը: Նա այժմ միջոցներ է ձեռք
առնում 130,000 մարդկանց բաղկացած մի նոր
բանակ կազմելու, որոնք կուղարկվեն Հարա-
ւային Աֆրիկա այն դէպքում, երբ այնտեղ
հարկաւոր կը լինեն օգնական զօրքեր, ուստի
եւ զինուորական միջնորդութիւնը մտադիր
է այժմ ոչ միայն երրորդ բաւալիւններ կազմա-
կերպել զօրքին աւելի եւս ամրութիւն տալու
համար, այլ նոյն իսկ 12 նոր բաւալիւն կազ-
մակերպել: Այն դեռ, որ այժման պատերազ-
մում կատարում են թնդանօթները, ցոյց է
տալիս, թէ ինչքան կարեւոր է, որ Մեծ-Բրի-
տանիան առատութեամբ զինված լինի դաշ-
տային թնդանօթներով, այս պատճառով էլ մի-
ջնորդութիւնը դիտաւորութիւն ունի թնդանօ-
թաձիգ գնդեր կազմակերպել երկու հետեւակ
կորպուսների համար, այսինքն դաշտային 36
բաւալիւն եւ հեծեալ թնդանօթաձիգների 7
բաւալիւն: Երբ այս ամենը կատարված կը
լինի, զինուորական միջնորդութիւնը հնարաւո-
րութիւն կունենայ երկրի ռազմականից դուրս
ուղարկել երկու հետեւակ կորպուս իրանց
լեւալին թնդանօթներով եւ մի եւս նոյն
ժամանակ պահել երկրի մէջ ամբողջ դաշ-
տային թնդանօթաձիգ զօրքը երեք ու-
րիշ կորպուսների համար: Բացի դրանից կա-
ռավարութիւնը մտադրութիւն ունի կազ-
մակերպել հեծեալների (նոր գնդեր) Գաբ-
նան եւ ամառվայ ժամանակ կը հաւաքվեն ան-
կանօն զօրքի մասնակա ըստալիսները, կը
կազմակերպվեն մեծ բանակատեղիներ, որտեղ
անկանօն զօրքը կը զբաղվի կանոնաւոր զի-
նավարութեամբ: Դեռ եւս ժամանակ չէ գինե-
լու ընդհանուր պարտաւորի զինուորագրու-
թեան: Կառավարութիւնը չէ կամենում դիմել
այդ միջոցին, քանի դեռ միւս միջոցները
սպառված չեն: Ընդհանուր զինուորագրութիւնը
հակառակ է անգլիական ազգի ոգուն: Եթէ մի
բան այժմ անհրաժեշտ է, այդ ոչ թէ ստիպելն
է զինուոր գրկելու, այլ անհրաժեշտ է միայն
քաջալերել նրանց, որոնք ազատ կամեով զօր-
քերի շարքն են մտնում: Կառավարութիւնը իր
կողմից պատրաստ է այդ քաջալերելութիւնը ցոյց
տալու կամաւորներին (Հաւանութեան ցոյցեր):
Լօրդ Ուոստլէ գահաւանութիւն է յայտնում
այն առթիւ, որ երկրում այդչափ հշանաւոր
զինուորական ոյժեր կան, որոնցից, կարեւոր
դէպքում, կարելի է օգուտ քաղել Հարաւային
Աֆրիկայի պատերազմի համար: Զառաւաթի
կարծիքով, լաւ կը լինէր եթէ բոլոր դպրոց-
ներում զինուորական ուսուցման նման մի բան
մտցնել:

Լօրդ Վելլիս ցաւում է, որ կառավարութիւ-
նը օգուտ չէ քաղում ներկայ յարմար րօպէից
բրիտանական զինուորութիւնը եւ առհասարակ
ամեն ինչ, որ կապված զինուորական ծառայու-
թեան հետ, աւելի հաստատուն հիմքերի վրա
գնելու համար: Հետեւեալ շարքի նա կը դիմէ
պարսկա այն առաջարկը զօրքի թիւը աւելաց-
նելու մասին եւ յայտնում է, թէ քանի Անգ-
լիայում զինուորական գործը հիմնված է կամա-
ւոր զինուորներ հաւաքելու սկզբունքի վրա,
նրա մշտական պահպանութեան եւ զինուորա-
կան պատրաստակամութեան համար վերին
աստիճանի կարեւոր է փոխել անգլիական ուս-
մանագրութեան հին օրէնքը սովորական
զինուորական ծառայութեան եւ երկրի պալա-
պանութեան համար, որքան այդ նպատակա-
յարմար կը լինի առանց ժողովրդին չափից ա-
ւելի ծանրաբեռնելու:

Համայնքների ժողով: Զինուորական միջնոր-
դի օգնականը նոյն տեսակ յայտարարութիւն-
ներ է անում, որպիսին արել էր վերին պա-
լատում լօրդ Լանսդօուն: Կեանքի-Բանդերման
գահաւանութիւն է յայտնում, որ դիտաւորու-
թիւն չը կայ պարտաւորական զինուորագրու-
թեան զինուոր:

1 փետրվարի

(Ստացված է Բոստոնում պոստով, փետրվարի
3-ին, ցերեկվայ 12 ժամին)

ՊԵՏԵՐՄԱՐԻՑԲՈՒԳԻ: Յունիարի 31-ին Կալիֆո-
րնի Էրմիտաժում կայացաւ ներկայացում
Բարձրագոյն ներկայութեամբ: Ներկայացումից
յետոյ Էրմիտաժային պալիսիոնում տեղի ունե-
ցաւ պարահանդէս: Պարերի մասնակցում էին
Թագուհի Կալիֆոռնի եւ Մեծ Իշխաններն ու
Իշխանուհիները:

Типографія Грузинск. Т.—ва, Большая-Ванская ул., № 27.